

Повідайчик О.С.

*доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

м. Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Соціально-економічні реформи останніх десятиліть, інтеграція України в європейську систему освіти поставила перед вищою школою завдання відтворення культурного, наукового потенціалу, який відповідає світовим стандартам. Однак в реальній практиці спостерігається, з одного боку, невисока якість професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів, а з іншого – зростаючі вимоги роботодавців до компетентності молодих фахівців. Зазначені процеси потребують переосмислення поняття професійної компетентності майбутніх спеціалістів у контексті їх науково-дослідної роботи, більш детального вивчення проблеми організації і результативності наукової творчості молоді у вищих навчальних закладах.

В основі науково-дослідницької роботи (НДР) студентів лежать знання тієї чи іншої наукової галузі. У професійній сфері НДР, в залежності від значення для суб'єкта, може здійснюватися як самостійний вид роботи (наприклад, у профільних науково-дослідних інститутах, де НДР це основна функція працівників) або бути елементом професійної діяльності, теоретичною базою практики, її інструментарієм, що забезпечує інноваційний характер і прогресивний розвиток. У нашому дослідженні поняття НДР буде розглядатися з позиції інтеграції науки і професійної діяльності.

Під поняттям «наука» розглядають сферу людської діяльності, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність [1]. Наука включає в себе як діяльність з отримання нових знань, так і результат

цієї діяльності – суму отриманих наукових знань, які в подальшому можуть бути використані в процесі реалізації професійних функцій. При цьому під науково-дослідницькою діяльністю розуміють: самостійний пошук і створення будь-якого нового продукту [2]; практику, пов'язану з відкриттям нового знання [3]; діяльність, спрямовану на вирішення творчих завдань [4].

Доповнюючи російську дослідницю Т. Торгашину, під науково-дослідницькою роботою студентів будемо розуміти засіб розвитку їхнього творчого потенціалу, поступовий перехід від навчання до самоосвіти; перетворення студента на активного суб'єкта освітнього процесу, здатного здобувати знання, оволодівати вміннями й творчо застосовувати їх для вирішення пізнавальних і практичних завдань. При цьому вчена характеризує НДР з точки зору видів діяльності, в яких здійснюється формування особистості (навчання, пізнання, гра, праця). Вона відзначає, що НДР поєднує в собі навчання, оскільки спрямована на засвоєння нового досвіду в спеціально створених умовах; пізнання, в результаті якого з'являється нове знання про дійсність; гру, в якій формується досвід професійної діяльності; працю, оскільки витрачається м'язова і нервова енергія в процесі пізнання, праці і навчання [5]. Таким чином, НДР включає всі компоненти, властиві діяльності як цілісній структурі: будучи перетворювальною, НДР спрямована на ідеальну і реальну зміну дійсності; як пізнавальна, включає засвоєння певних знань і вмінь, виявлення зв'язків між предметами і явищами, встановлення закономірностей; ціннісна складова пов'язана з теоретичними і практичними знаннями, формуванням ставлення особистості до навколишнього світу і задоволення потреби в пізнанні; комунікативна складова визначається тим, що здійснення організованої НДР відбувається при взаємодії декількох суб'єктів і пов'язане з розвитком певних комунікативних умінь.

Нам імпонує думка вченого В. Прошкіна про взаємозв'язок НДР з отриманням знань і формуванням умінь творчої дослідницької діяльності, що припускає з цією метою на початковому етапі впровадження елементів наукових досліджень у навчальний процес, а надалі – самостійну дослідницьку

роботу студента, під час яких використовуються аудиторні й позааудиторні форми організації педагогічного процесу [6].

У низці досліджень справедливо наголошується, що науково-дослідницька робота студентів відзначається об'єктивністю, точністю, доказовістю, відтворюваністю і передбачає оволодіння методами наукового пізнання, прийомами самостійного пошуку, способами вивчення та аналізу нового матеріалу, навичками пошуку альтернативних засобів вирішення проблеми та застосування елементів творчої діяльності [7; 8].

Таким чином, НДР не можна досліджувати без вивчення творчості, оскільки «поняття наукової роботи включається в більш широке поняття творчої діяльності» [8]. Це легко довести, якщо розглянути основні характеристики творчої діяльності, представлені в дослідженнях А. Брушлінського, І. Лернера, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін. Зокрема, С. Рубінштейн під творчістю розуміє діяльність людини, яка створює нові матеріальні або духовні цінності, які можуть бути виражені не тільки в будь-яких зовнішніх перетвореннях навколишньої дійсності, а й у зміні особистості суб'єкта, його ціннісного ставлення до самого себе і людей [9]. Я. Пономарьов відзначає, що творчість «слід шукати там, де є рух від нижчого до вищого» [10]. В. Загвязінський розглядає творчість як «створення чогось нового на основі перетворення пізнаного: нового результату або оригінальних шляхів і методів його отримання» [11, с. 12]. У цьому контексті НДР як раз і полягає в створенні нового знання більш високого якісного рівня на основі перетворення раніше дослідженого вчення.

У процесуально-змістовому аспекті творча діяльність характеризується: самостійним перенесенням знань і вмінь в нову ситуацію; виявленням нової проблеми в стандартній ситуації; встановленням цілісної структури об'єкта дослідження; баченням нової функції об'єкта; врахуванням альтернатив при вирішенні проблеми; комбінуванням і перетворенням раніше відомих способів діяльності під час вирішення нової проблеми [12]. Перераховані характеристики є складовими науково-дослідницької роботи.

Розглянемо особливості професійно-спрямованої науково-дослідницької роботи, під якою будемо розуміти теоретичну діяльність пізнавально-перетворювального характеру, предметом якої є об'єкти і явища певної професійної сфери, а її результати забезпечують прогресивний розвиток самої професії і суспільства. Професійно-спрямована НДР включає в себе: спостереження, вивчення фактів і явищ професійної дійсності; усвідомлення професійних проблем, їх аналіз; вироблення мети і постановку завдань; висування гіпотез, вибір методів дослідження; теоретичне вирішення проблеми, завдання; оцінку отриманих результатів у відповідності з поставленими цілями.

При цьому НДР як самостійна діяльність має певні відмінності від професійної науково-дослідної роботи. Так, якщо метою самостійної науково-дослідницької діяльності є пізнання і дослідження об'єктивної дійсності, пошук і генерація нових знань, то основною ціллю професійно-спрямованої НДР є прогресивний розвиток самої професії. Відмінними також є предмети дослідження – самостійна НДР вивчає інформацію, яка виходить за рамки актуальних знань суб'єкта діяльності і здебільшого є невідомою, новою; професійна ж НДР вивчає реальні об'єкти професійної сфери. Результатом самостійної НДР є узагальнення наявної інформації або створення нових знань, а професійної НДР – створення матеріальних продуктів. При цьому основними мотивами першої є пізнавальні, а другої – професійні інтереси і потреби.

Таким чином, НДР може мати як самостійне значення, так і бути компонентом професійної діяльності, забезпечуючи її теоретичною базою. Для формування готовності майбутніх фахівців до НДР необхідна відповідна підготовка, яка передбачає оволодіння певними знаннями і вміннями як професійного характеру, так і в галузі наукових досліджень, а також розвиток психологічної спрямованості особистості на дану діяльність.

Література

1. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с

2. Коротяев Б.И. Учение – процесс творческий: кн.для учителя: из опыта работы. - 2-е изд., доп. и испр. – М.: Просвещение, 1989. – 159 с.
3. Вяткин Л.Г. Психолого-педагогические основы развития творческого потенциала обучаемых / Л.Г. Вяткин, Ю.И. Тарский. – Саратов, 1994. – 92 с.
4. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития: инновационный курс. Кн. 1 / В.И. Андреев. – Казань: Изд-во Казан, ун-та, 1996. – 566 с.
5. Торгашина Т.Н. Научно-исследовательская работа студентов педагогического вуза как средство развития их творческого потенциала: дис. ...канд. пед. наук / Т.Н. Торгашина. – Волгоград, 1999. – 189 с.
6. Прошкін В.В. Основні підходи до визначення поняття «науково-дослідна робота студентів» / В.В. Прошкін // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Вип. 2(5). – 2009. – С. 114 – 117.
7. Акопян О. В. Педагогическое содействие становлению готовности студентов к научным исследованиям: Дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / О.В. Акопян. – Челябинск, 2010. – 177 с.
8. Развитие творческой активности студентов: опыт, проблемы, перспективы / А. П. Дьяков, Г. В. Горченко, А. И. Стеценко и др. / Науч. ред. В. С. Рахманин. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. – 160 с.
9. Рубинштейн С.Л. Принципы творческой самодеятельности. К философским основам современной педагогики / С.Л. Рубинштейн // Вопросы философии. – 1989. – № 4. – С. 89 – 95.
10. Пономарев Я.А. Исследование творческого потенциала человека / Я.А. Пономарев // Психологический журнал. – 1991. – №1. – С. 19 – 24.
11. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
12. Тутарищева С.М. Формирование готовности будущих специалистов к научно-исследовательской деятельности в профессиональной сфере: Дисс. канд. пед. наук – 13.00.08: теория и методика профессионального образования / С.М. Тутарищева. – Майкоп: РГБ, 2006. – 191 с.